DOI: [10.32702/2307-2105-2019.1.6](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.1.6)

УДК 336:658

*Н. А. Ясинська,
д. е. н, професор, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь
Г. Г. Сердюкова,
студентка магістратури, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СЕНСУ ІСНУВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП

*N. A. Yasynska
Doctor of economic sciences, Professor,
Donetsk State University of Management, Mariupol
G. G. Serdiukova
magistracy student in Finance, Banking and Insurance,
Donetsk State University of Management, Mariupol*

MODERN APPROACHES TO THE UNDERSTANDING OF THE ECONOMIC MEANING OF THE EXISTENCE OF FINANCIAL AND INDUSTRIAL GROUPS

У статті розглянуто передумови, поточна та перспективна фінансово-економічна діяльність фінансово-промислових груп в третій та четвертій індустріальній революції. Встановлено зв'язок між еволюцією економічної практики та розвитком господарюючих відносин великих суб'єктів господарювання. Визначено відмінності між поняттями «фінансово-промислова група» та «промислово-фінансова група». Встановлено значущість великих суб'єктів господарювання в економічному розвитку України. Проаналізовано сучасний стан ФПГ на державному рівні в межах правового поля. Охарактеризовано фактори, які визначають результативність діяльності цих груп та їх вплив на подальший економічний розвиток. Розглянуто соціальний аспект роботи фінансово-промислових груп й охарактеризовано соціально-економічні проблеми їх подальшого функціонування. Використано нові напрямки та підходи дослідження економічної діяльності ФПГ на основі психологічних законів.

The article considers the preconditions, current and perspective financial and economic activity of financial and industrial groups in the third and fourth industrial revolution. The connection between the evolution of economic practice and the development of economic relations of large economic entities is established. The differences between the concepts of "financial-industrial group" and "industrial-financial group" are defined. The importance of large economic entities in the economic development of Ukraine is established. The current state of the financial and industrial groups at the state level within the legal field is analyzed. A group of factors that determining the performance of these groups and their impact on further economic development are characterized. The social aspect of work of financial and industrial groups is considered and social and economic problems of their further functioning are characterized. New directions and

approaches of research of economic activity of financial and industrial groups on the basis of psychological laws are used.

Financial and industrial groups are the most perfect form of cooperation in the economy, which is confirmed by the practice of various historical periods of their activity. But against the background of finding advanced forms of business organization and optimizing the financial and economic activities of business entities, the domestic practice of financial and industrial groups has completed its very existence, which is confirmed by the norms of law.

The financial, economic, social and psychological aspects of the activities of the financial and industrial groups have their own peculiarities, but with the onset of the fourth industrial revolution, they change their form. This leads to a change in the structure and process of the activities of financial and industrial groups. Transformation of market rules of economic behavior of subjects determines the entry of state institutions into a zone of discomfort. The traditional representation of the economy and production, which is the basis of the market economy, is changing and acquires virtual financial forms.

Ключові слова: фінансово-промислові групи; науково-технічна революція; соціально-економічні відносини; вікно Овертона; закони Паркінсона.

Keywords: financial and industrial groups; scientific and technological revolution; social and economic relations; the Overton window; Parkinson's laws.

Постановка проблеми. Фінансово-промислові групи є найдосконалішою формою кооперації в економіці, що підтверджено практикою різних історичних періодів їх діяльності. Вони поєднують в собі переваги об'єднання фінансового і промислового капіталів, які забезпечують отримання додаткового доходу. Головними мотивами, що сприяють створенню ФПГ є мінімізація витрат, перерозподіл коштів та збільшення прибутків. Дохід та результат діяльності ФПГ залежить від низки факторів, які можна поділити на внутрішні та зовнішні. Саме ці фактори та сучасні технології суттєво змінюють роль та функції ФПГ на ринку. Одне з пріоритетних завдань, яке ставлять перед собою ФПГ – це корпоративна соціальна відповідальність бізнеса, від якої залежить імідж компанії. У протиставу, перед сучасними ФПГ стоять соціально-економічні та психологічні бар'єри, які викликані поширенням продуктів четвертої індустріальної революції. На фоні пошуку удосконалених форм організації бізнесу та оптимізації фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів, вітчизняна практика ФПГ завершила власне своє існування, що підтверджується нормами права. Але проблема полягає в остаточності або тимчасовості цього факту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти щодо методів, інструментів та форм організації ФПГ знайшли відображення у працях В. Венгера, В. Лешук та ін. Нормативно-правове регулювання здійснюється відповідно до законодавчої бази України. Проблеми державного регулювання процесів функціонування ФПГ стали предметом дослідження Б. Дерев'янка, С. Грудницької та ін. Проблемам здійснення фінансово-господарської діяльності ФПГ присвячено праці П. Віблого, Х. Горбової та ін. Віддаючи належне теоретичним здобуткам цих та інших науковців, проблема пошуку оптимальних форм організації бізнесу залишається нерозв'язаною, а потенціал та наслідки економічного існування ФПГ – до кінця не вивченими.

Ціль статті. Дослідження сучасних підходів до розуміння економічного сенсу існування фінансово-промислових груп.

Виклад основного матеріалу. Розвиток науково-технічної революції XIX-XX ст. сприяв інтеграції різних суб'єктів господарювання у нові форми організацій господарських процесів, реалізація яких передбачає утворення єдиного механізму, що дозволяє оптимізувати фінансові процеси. Ці процеси є циклічними і відбуваються через загострення конкуренції, дефіцит ресурсів, недостатність обсягів виробництва та реалізації продукції. Завдяки цьому підприємства стикнулися із труднощами, банкрутством та переходом у інші форми власності, як правило, більш крупних форм. Поряд із цим, в світовій економіці вагоме місце почали займати банки, що стало в основі об'єднання банківського та промислового капіталів. Це в умовах звуження класичних видів ресурсів дозволило фінансовому капіталу забезпечити провідну роль банків у роботі ФПГ. Наразі, уряди більшості країн визначають ФПГ як одну з рушійних сил розвитку економіки та визнають її на правовому рівні, створюючи нормативні акти, державні програми та активно підтримуючи їх діяльність. У післявоєнні роки ФПГ стають «фривальним жилетом», інструментом державного регулювання країн, що програли, та виводять їх на конкуруючий міжнародний ринок. Вихід у світовий простір як країн, так і самих ФПГ, призводить до появи транснаціональних компаній, які мають наддержавний характер та виходять за межі національного законодавства. Тому природним стає захист внутрішнього ринку з боку державних структур з метою послаблення впливу ТНК. Формування та розвиток ФПГ пов'язаний з двома векторами: географічні розширення та структурні наповнення. Існуюча поруч практика ТНК посилила динамізм економічного

розвитку, в даному випадку, мова йде про пошук і адаптацію конкурентних переваг економічних і фінансових операцій до нових форм господарювання.

У вітчизняній економіці впродовж певного періоду промисловий капітал переважав над фінансовим, тому, серед іншого, замість фінансово-промислової групи, використовувався термін «промислово-фінансова група». Разом з цим, практика провідних країн світу показує, що інтеграція банківського та промислового капіталу створює оптимальну та успішну функціонуючу структуру, є основою для утворення нової форми капіталу в бізнесі. Для цього важливим є аналіз розвитку законодавчих норм врегулювання фінансово-господарських операцій ФПГ і виявлення найбільш успішних та невдалих наслідків їх впровадження. Згідно з Законом України (1996 р.) «Про промислово-фінансові групи в Україні» (який наразі втратив чинність) під промислово-фінансовою групою розуміли об'єднання, до якого входили промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, кредитно-банківські, наукові та проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мали на меті отримання прибутку, та які створювались за рішенням Уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції [7]. Відповідно до ст. 125 Господарського Кодексу України [4], промислово-фінансові групи були визнані юридичними особами, але, так як стаття була видалена, ПФГ більше не підлягають реєстрації як суб'єкти господарювання. Виходячи з цього, промислово-фінансові групи є лише економічною формою взаємодії й визначення цього поняття вийшло з нормативно-правового поля, але залишилося у термінологічному обороті науковців та в побуті [3].

Невтручання уряду, вимоги еволюції фінансової економіки та самостійне функціонування ФПГ приводить до трансформації дефініції з «промислово-фінансова група» у «фінансово-промислова група», яке наразі не має єдиного визначення. В. Венгер у своїй роботі дослідив цю дефініцію та узагальнив як: фінансово-промислова група – це диверсифікована багатофункціональна структура, яка утворюється завдяки об'єднанню капіталів промислових підприємств, кредитно-фінансових та інвестиційних інститутів, а також інших організацій з метою максимізації прибутку, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, посилення технологічних і коопераційних зв'язків, збільшення економічного потенціалу їх учасників [1].

Будь-яка діяльність та її результат залежить та відбувається під впливом тих чи інших факторів, і ФПГ не є виключенням. Фактор - це умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник. За ознакою всі фактори можна умовно поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів, від яких залежить результат діяльності ФПГ, можна віднести розвиток конкуренції, рівень інфляції, регулювання законодавством діяльності групи, природні умови, регулювання цін і тарифів на рівні держави, політичну ситуацію, розвиток економіки, кон'юктуру ринку, демографічну ситуацію. Щодо внутрішніх факторів, то вони за своєю суттю є суб'єктивними. Ними можуть бути: продуктивність праці працівників, їх чисельність і склад, організація процесу роботи, стан матеріально-технічної бази, ділова репутація, моральний і фізичний знос основних засобів, режим економії, наявність власних коштів, структура групи та інші. Тобто, на величину прибутку та діяльність ФПГ безпосередньо або опосередковано впливає велика кількість факторів. Ці фактори створюють певні умови для зміни ролі ФПГ на ринку, як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях. Подальше поглиблення фінансово-економічних відносин на засадах дифіцитності відомих видів джерел ресурсів, винайдення нових технологій генерації прибутку стало пріоритетним. До таких технологій наразі відносять: маркетингові, цифрові, віртуально-фінансові, психологічні тощо.

Розвиток сучасних технологій та початок четвертої індустріальної революції (у первинному її стані - Концепція «Індустрія 4.0») торкається всіх сфер життя країн та населення, й якщо корпорація не готова до змін, які вже відбуваються, то залишає ринок. Зміни відбуваються у стратегіях ФПГ, внутрішніх структурах окремих членів групи, їх діяльності, механізмах роботи та ресурсах, якими вони оперують. Межі між цифровими, фізичними і біологічними сферами дедалі будуть розмиватися, що відобразиться на її матеріальних, формальних та інших результатах діяльності ФПГ. Традиційне уявлення економіки та виробництва, що є підґрунтям ринкової економіки, змінюється і набуває віртуально-фінансових форм.

Поряд з економічними та фінансовими особливостями існування ФПГ існують соціальні аспекти, вплив яких дозволяє виявити проблеми КСВ великого бізнесу. До соціальної складової та проблем діяльності сучасних ФПГ відносять умови узгодження політики їх корпоративно соціальної відповідальності із територіальними громадами, землями, штатами, округами, які мають права на весь загальний ресурс в межах тієї території до якої вони юридично ідентифіковані. У даному разі мова йде про доречність диверсифікації із можливим ускладненням політики КСВ кожної ФПГ.

Досліджуючи соціально-економічні показники роботи окремих вітчизняних ФПГ [9], зауважимо наступне: відсутня стала статистична вибірка та звітність, що є в основі аналітичних досліджень і публікацій; інформаційне позиціонування ФПГ як окремо взятих господарюючих суб'єктів; всі вони позиціонують себе як опору країни, яка несе відповідальність за свою діяльність та основне завдання яких – підвищення добробуту населення та країни в цілому. До того ж, одним з головних напрямків КСВ є відповідальність перед своїми співробітниками, які є носіями людського капіталу ФПГ. Для них створюються необхідні умови праці, відпочинку, профілактики хвороб та забезпечується їх добробут. Але на фоні початку Концепції «Індустрія 4.0», яка в Україні супроводжується кризою ринку праці і впровадженням принципів четвертої індустріальної

революції в економіку, це виглядає не так позитивно, як мало би бути. Звісно, це не залежить від самих ФПГ, вони мають пристосовуватися до вимог сучасності аби бути конкурентоспроможними на ринку.

Існують і психологічні аспекти й особливості діяльності ФПГ в сучасній Україні. Можливості функціонування ФПГ до втрати чинності законів України, укладалися у вузький тунель (вікно) виробничих, політичних, фінансових можливостей цих суб'єктів господарювання. Із розвитком фінансової економіки через розширення фінансових інструментів, інвестиційних можливостей, форм прояву грошей тощо, в останні 8 років вікно Овертона розширилось [12, С. 24-41; 14]. Зрушення (розширення) вікна можливостей в економіці визначає трансформацію правил ведення бізнесу. Те, що нещодавно не було досяжним з плином часу стає можливим або реалізується в довгостроковій перспективі. Трансформація (зміна) ринкових правил економічної поведінки суб'єктів визначає вход державних інституцій в зону дискомфорту. Остання пояснюється низькою рівноважною точки консенсусу економіко-фінансових, політичних та інших інтересів державних інституцій та ринкових суб'єктів проходить революційно або еволюційно, залежно від рівня фінансової грамотності, інформаційної обізнаності податкової та правової культури, соціальних традицій та догм. Пошук компромісу займає деякий час, і для держави це є стан нестабільності й уразливості. Дія вікна Овертона в суспільстві супроводжується тривалими політичними дискусіями та інформаційними маніпуляціями. Тим не менш, саме його використання дозволяє учасникам процесу генерувати ідеї і відмовлятися від непродуктивних заходів. Іноді до результатів нових ідей ані суспільство, ані бізнес в поточному господарстві не готові. Як правило, поточні радикальні ідеї виправдовують себе в довгостроковій проекції, але одночасно супроводжуються погіршенням соціально-економічних показників поточного періоду. Щодо роботи ФПГ, відмова від юридичного оформлення цих відносин ще не означає відсутність господарської практики як такої. Еволюція фінансово-економічних відносин в Україні поряд із світовим фінансово-економічним розвитком дозволила перейняти нові форми організації господарської діяльності великих форм. Вичерпаність внутрішніх можливостей використання лімітованих (регульованих кількісно державою) ресурсів, зобов'язує бізнес, за наявності коштів, виходить на міжнародний рівень. Офшорні юрисдикції та податкові привілеї кинули виклик національній залежності фінансових систем, створили передумови для прискорення лібералізації фінансових ринків, інтенсивного зростання та диверсифікації транскордонних фінансових потоків. Навіть в таких умовах державні інституції, за рахунок регулювання банківської діяльності, зменшують напругу в динаміці та інтенсивності розвитку фінансової економіки. Такий підхід дозволяє прискорити настання фінансового колапсу та патовість подальшого розвитку фінансової економіки із відривом від реальної. Глобалізація фінансових ринків перетворила фінансові відносини у самостійний фактор розвитку світової економіки, в якій офшориний капітал є особливою формою руху фінансового капіталу. З метою збереження позитивних тенденцій щодо наростання руху фінансового капіталу в межах фінансової глобалізації, великий бізнес активізує ідею доречності глобальної децентралізації. Іншими словами, тримачі офшорного капіталу мають зайти як великі інвестори в економіку будь-якої країни і адаптуватися до чинних політичних, фінансових, економічних та соціальних платформ для максимізації фінансових притоків. У даному разі, сформована інвестиційна подушка має працювати на новій ідеологічній бізнесовій базі, вона буде супроводжуватися зміною структури бізнесу, виробництва, сфери послуг, ринку праці та орієнтуватися на нові соціальні запити. Поточне розуміння суспільством очікуваної трансформації фінансового ринку допоки не вміщує весь спектр заходів, які будуть здійснюватись в найближчі 5-10 років.

Іншим психологічним аспектом еволюції ФПГ, на наш погляд, є дія законів Паркінсона відносно їх роботи. У межах дії першого закону, розвиток інституцій ФПГ пов'язаний із низкою парадигм, де кожний економічний етап соціально-економічного розвитку суспільства (країни, держави) ініціюється технологічними продуктивними процесними нововведеннями, підтримується реальною економікою і закінчується «гальмівним» шляхом роботи, який триває із різними макроекономічними результатами і залежить від успішності роботи фінансових інструментів в межах фінансової системи. У періоді життєвого циклу кожного економічного етапу, запити економіки на інновації завжди передують соціальним, економічним і фізичним можливостям людей, які її супроводжують. Людське «гальмування» економічного розвитку є природним і відбувається з допомогою системи вертикальних та горизонтальних зв'язків. Як зазначено першим законом Паркінсона [13] - чиновник прагне множити підлеглих, а не суперників; чиновники створюють один одному роботу. Прояв дії цього закону вважаємо доречним проілюструвати на прикладі даних (табл. 1). Адже за допомогою дії бюджетного механізму перерозподілу фінансів в країні, існує матеріальна база утримання державних службовців.

Таблиця 1.
Динаміка кількості державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування за категоріями посад у 2011-2015 рр. [6]

Фахівці	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Керівники	114 741	116 781	130 358	114 740	105 572
Спеціалісти	252 567	256 075	302 911	265 517	246 263
Усього	367 308	372 856	433 269	380 257	351 835

За період 2015-2017 рр. офіційний даних не знайдено, але за тенденцію, яка прослідковується у 2014-2015 рр. та активним впровадженням E-Government, припускаємо, що кількість державних службовців

зменшується. Згідно з новою адміністративною реформою [11] планується скорочення штату держслужбовців на 20% та підняття окладу, але не за рахунок звільнення або зміни структури держслужбовців, а через реформу децентралізації та часткову цифровізацію, яка дозволяє звільнити службовців нижчого рангу, що, в цілому, не є позитивним трендом інституту працевлаштування.

Згідно із другим законом Паркінсона витрати зростають із доходами і, якщо в бізнесі існує «стеля» заробітної плати, окладів, то в системі державного управління цей закон є максимально репрезентативним. За новим законом, загальна сума, яку будуть отримувати чиновники, буде сформована так: 70% - заробітна плата, 30% - премії, доплати та надбавки, які не мають норми. За логікою другого закону наслідками його дії є зростання податків, що супроводжуються бюрократичною волокитою.

Таблиця 2.
Податкові надходження до зведеного бюджету від бізнесу у 2011-2018 рр. [10]

	2011 р. млн.грн	2012 р. млн.грн	2013 р. млн.грн	2014 р. млн.грн	2015 р. млн.грн	2016 р. млн.грн	2017 р. млн.грн	2018 р. млн.грн
Збір ПДВ	172 873	184 786	181 717	189 241	246 858	329 911	434 041	384 300
Податок на доходи фізичних осіб	60 225	68 092	72 151	75 203	99 983	138 782	185 686	225 643
Акцизний податок	33 919	38 429	36 668	45 100	70 795	101 751	121 449	137 703
Податок на прибуток підприємств	55 097	55 793	54 994	40 201	39 053	60 223	73 397	89 783
Місцеві податки і збори	2 550	5 457	7 314	8 056	27 041	42 261	53 282	57 542
Плата за користування надрами	2 684	3 272	14 225	19 620	38 008	40 781	44 979	43 660
Ввізне мито	10 463	12 986	13 265	12 389	39 881	20 001	23 898	28 047
Відшкодування ПДВ	-42 779	-45 959	-53 448	-50 216	-68 405	-94 405	-120 061	
Інше	28 960	25 130	14 279	15 835	14 421	11 476	11 487	18 645
Всього	323 991	347 986	341 165	355 428	507 636	650 782	828 159	985 323

Щодо третього закону Паркінсона в бізнесі, зростання кількісних та якісних показників не можуть бути постійними, адже кількісне зростання суб'єктів в структурі ФПГ збільшує витрати бізнеса, обмежує систему комунікаційних зв'язків та погіршує якість прийманих управлінських рішень. Ускладнення зазначеного зрештою призводить до банкрутства підприємств та трансформації великого бізнесу.

Висновки. Бізнесовий та економічний запити на ФПГ в умовах реалізації четвертої індустріальної революції продовжує існувати. Проте інститути державного управління не визначилися із системою регулюючих та стимулюючих норм господарювання великого бізнесу. Потенційна економіка потребує значних інвестицій, успішних проектів, талановитих фахівців. Україна має достойно увійти в світові процеси реалізації принципів четвертої індустріальної революції. Для цього мають бути унормовані на законодавчому, методологічному, методичному та процесному рівнях механізми, алгоритми й схеми фінансових взаємовідносин ФПГ із іншими суб'єктами фінансового ринку.

Список літератури.

1. Венгер В.В. Теоретичні засади формування фінансово-промислових груп / В.В. Венгер // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С.46-53.
2. Віблій П.І., Горбова Х.В. Перспективи інвестиційного розвитку фінансово-промислових груп в Україні / П.І. Віблій, Х.В. Горбова // Регіональна економіка. — 2013. — № 1(67). — С. 60-68.
3. Гордієнко О.О. Фінансово-промислові групи як окремий інститут господарського права / О.О. Гордієнко // «Актуальна юриспруденція». Науково-практична Інтернет-конференція від 8.12.2016 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1407%3A081216-10&catid=169%3A4-1216&Itemid=210&lang=ru.
4. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2003. – №№18-22. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15>.
5. Деревянко Б.В., Грудницька С.М. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності: Монографія / За ред. М.К. Галянтича. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва, 2005. – 176 с.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Законодавство України: офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80/law?lang=en>.
8. Лещук В. П. Особливості та закономірності створення та діяльності фінансово-промислових груп / В. П. Лещук // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Збірник наукових праць. – Київ : СЕУ / Рівне : НУВГП, 2012. – Вип. XVII, № 1. – С. 56-66.
9. Офіційний сайт Групи СКМ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.scm.com.ua/>
10. Офіційний сайт Держайної Казначейської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
11. Офіційний сайт Децентралізації в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/>
12. Ясинська Н.А. Фінансове господарство українців: формат довіри: монографія / Н.А.Ясинська – Миколаїв: Іліон, 2018. – 379 с.
13. C. Northcote Parkinson. Parkinson's Law / The Economist [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20070317073744/http://alpha1.montclair.edu/~lebelp/ParkinsonsLaw.pdf>
14. The Overton Window / Mackinac Center for Public Policy [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mackinac.org/OvertonWindow>

References.

1. Venger, V.V. (2013), “Theoretical bases of formation of financial and industrial group”, *Vydavnytstvo TNEU Ekonomichna dumka*, vol. 14, no. 1, pp. 46-53.
2. Viblij, P.I., and Horbova, Kh.V. (2013), “Prospects of investment development of financial and industrial groups in Ukraine”, *Regional Economy*, vol. 1(67), pp. 60-68.
3. Gordiienko, O.O. (2016) “Financial and industrial groups as a special institute for economic rights”, *Naukovo-praktychna Internet-konferentsiia* [Scientific and Practical Internet Conference], available at: legalactivity.com.ua (Accessed 13 Dec 2018).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “The Commercial Code of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15>
5. Derevianko, B.V., and Hrudnyts'ka, S.M. (2005), *Derzhavne rehuliuвання funktsionuvannya promyslovo-finansovyykh hrupp u sferi pidpriemnyts'koi diial'nosti* [State regulation of the functioning of industrial and financial groups in the sphere of entrepreneurial activity], Naukovo-doslidnyj instytut pryvatnoho prava i pidpriemnytstva, Kyiv, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 16 Dec 2018).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine, Laws of Ukraine, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80/law?lang=en> (Accessed 13 Dec 2018).
8. Leschuk, V. P. (2012), “Features and regularities of creation and activity of financial and industrial groups”, *Problemy ratsional'noho vykorystannia sotsial'no-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii* [Problems of rational use of socio-economic and natural resource potential of the region: financial policy and investment], The National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine, pp. 56-66.
9. The official site of SCM Group, available at: <https://www.scm.com.ua/> (Accessed 15 Dec 2018).
10. The official site of State Treasury service of Ukraine, available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (Accessed 16 Dec 2018).
11. The official site of Decentralization in Ukraine, available at: <https://decentralization.gov.ua/> (Accessed 16 Dec 2018).
12. Yasynska, N. A. (2018), *Finansove hospodarstvo ukraintsv: format doviry* [Financial economy of Ukrainians: the format of trust], Іліон, Николаев, Ukraine.
13. Northcote Parkinson, C., “Parkinson's Law”, *The Economist*, available at: <https://web.archive.org/web/20070317073744/http://alpha1.montclair.edu/~lebelp/ParkinsonsLaw.pdf> (Accessed 16 Dec 2018).
14. Mackinac Center for Public Policy, “The Overton Window”, available at: <https://www.mackinac.org/OvertonWindow> (Accessed 15 Dec 2018).

Стаття надійшла до редакції 14.01.2019 р.